

Seletuskiri

I Sissejuhatus

Käskkirjaga muudetakse siseministri 13. juuli 2023. a käskkirja nr 1-3/98 „Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi meetme nr 3.1 „Tagasisaatmiste korraldamine“ toetuse andmise tingimused“. Eelnõu on koostanud Siseministeeriumi nõunik Martin Eber (martin.eber@siseministeerium.ee) koostöös asjaomaste partneritega.

II Käskkirja sisu

Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi meetme nr 3.1 elluviija Politsei- ja Piirivalveamet (edaspidi *PPA*) palvel¹ laiendame projekti „Tugiteenused tagasisaadetavatele“ abikõlblike kulude loetelu ja laiendame senise „koolituskulud“ asemel „õppeviitidel, seminaridel, konverentsidel ja koolitustel osalemise kulud“.

Projekti „Menetlusvõimekuse ja lahkumiskohustuse täitmise tagamine“ lisame neljanda alategevuse „Saatekeskondade reservametnike võimekuse arendamine ja tõstmine“. Saatekeskondade reservüksuse moodustamine on vajalik, et tagada isikute kiire ja vahetu Eestist väljasaatmine, sest väljasaatmiste arv on kasvamas. Kuna antud põhitööd tegevate ametnike arv on väike, kaasatakse selleks tööks kandideerinud ametnikke teistest üksusest, kes saavad vajaliku väljaõppe saatekeskondade töös osalemiseks.

Täpsustame sama projekti abikõlblike kulude loetelu ja lisame „koolitajate töötasu“ ja „eririietuse ja tarvikute, sh meditsiiniliste vahendite, seljakottide jms soetuskulu“.

Lisame toetatava projekti „Massilise sisserände toimetuleku võimekuse tõstmine“. Projekti tegevuste abil tõstetakse valmisolekut massiliseks sisserändeks nii PPA kui Eestis tervikuna.

Frontex Strategic Risk Analysis 2022 (edaspidi *SRA*) annab prognoosi globaalsete trendide ja võimalike tulevikusündmustele, mis mõjutavad EL piiri- ja rändehaldust praegusest kuni 2032. aastani. SRAs on märgitud tulevikutrendideks kasvavat vaenulikkust multipolaarses maailmas, mida suuresti hoogustab ikka veel Ukraina ja Venemaa Föderatsiooni vaheline sõjaolukord. Ennustatakse ka jätkuvat survet EL välispiirile, mida mõjutavad relvakonfliktid ning kliimamuutused, kutsudes esile näljahädasid, ülejutusi, kuumalaineid ja põuda. 2022. aasta veebruarist kuni 2023. aasta keskpaigani teostati ELis neli miljonit ajutise kaitse registreerimist, peamiselt Ukraina kodanikele. Rahvaste ränne on jätkuvas trendis ning kasvavad ka rändevood Kagu-Aasiast, Aafrikast ja Lähis-Idast.

PPA vastutab riigis massilise sisserände hädaolukorra lahendamise, vajalike riskianalüüside ja plaanide koostamise ning asjakohasuse eest. Riiklikud hädaolukorra lahendamise plaanid sisaldavad hädaolukorra lahendamisse kaasatud asutuste ülesandeid lähtuvalt sündmusest: massiline sisseränne, massiline korratus, ulatuslik merepäästesündmus ja äkkrünnak. Hädaolukorra plaanide edukaks rakendamise eelduseks on üleriigiline koordineerimine ning pidev koostöö erinevate osapoolte vahel. Lisaks vastutab PPA sisserände valdkonna jätkupideva arendamise eest, sh arvestades muudatusi maailma julgeolekupoliitikas ning rahvusvahelises õigusloomes.

¹ PPA 5. detsembri 2023. a kiri nr 1.13-2.15/40-3 Siseministeeriumile

CPE2024 konverentsi raames läbi viidaval paneelarutelul jagavad EL liikmesriikidest kaasatud partnerid kogemusi ja praktikaid tagasisaatmise valdkonnast ning EL migratsioonipoliitika regulatsioonide rakendamisest rändertunde ohu korral. Kavandatav diskussioon võimaldab süvendada teadlikkust osalevate riikide EL regulatsioonide rakendamisest (sh Dublini konventsioon) ja Euroopa Kohtu praktikatest (virtuaalne kohtupidamine). Kavas on käsitleda ka teisi ebaseadusliku rändega seotud praktilisi küsimusi massilise sisserände kontekstis nagu isikute tuvastamine, biomeetria, haavatavad grupid, inimkaubanduse ohvrid, saatjata alaealised, eakad ja erivajadustega inimesed. Paneelarutelule on CPE2024 konverentsi raames planeeritud üks päev.

Massilise sisserände valdkonnaga tegeletakse PPAs üksiktegevuste põhiselt ning vastutus on jagunenud mitme erineva struktuuriüksuse vahel. Tsentraalse koordineerimise ja ühtse arendamise (sh koostöö teiste asutustega) võimekus hetkel puudub. HOLPide puhul, mille osas konkreetset aastal õppust läbi ei viida, kasutatakse taseme hoidmiseks lauaõppusi/harjutusi. HOLPide ja riigikaitseliste plaanide rutiinne läbi harjutamine on oluline osa nii nende plaanide arendamisest kui ka tervikuna asutuse valmisoleku tagamisest reageerida erinevatele hübridohtudele.

PPA rahvusvahelise koostöö tegevuste kavandamisel ja elluviimisel lähtutakse riiklike kohustuste täitmisest, ohuhinnangutest tulenevatest vajadustest ning strateegilistest ja poliitilistest dokumentidest. Strateegiliste eesmärkide saavutamiseks rahvusvahelise koostöö toel teeb PPA kahe- ja mitmepoolset koostööd erinevates koostööformaatides. Projekti tegevuste elluviimisel tõstetakse PPA kriisideks valmisoleku ja ebaseadusliku rände haldamise võimekust rahvusvahelise koostöö arendamise kaudu.

Lisame toetatava projekti „Tagasisaatmisvaldkonna IT-lahenduste arendused“. Projekti tegevustega arendatakse tagasisaatmise valdkonna infosüsteeme ning rakendatakse parimaid väljatöötatud lahendusi. Euroopa seisab ka lähikümnenditel silmitsi ulatuslike rändevoogudega. Kasvavate rändevoogude tõttu hakkavad riigid aina enam oma piire kindlustama, üha olulisemaks saavad isikusamasuse, isiku tuvastamise ja õigusliku staatuse kontroll, sh suurem biomeetria kasutuselevõtmine isiku ja dokumendi võrdlemisel, samuti andmevahetus EL liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel. Tagasisaatmis- ja tagasisivõtumenetluste tõhusamaks läbiviimiseks ning tagasisaatmisalase koostöö parandamiseks EL liikmesriikide, EL institutsioonide ja kolmandate riikide vahel tuleb arendada IT-lahendusi.

Eestis viiakse tagasisaatmismenetlus läbi Eestis ebaseaduslikult viibivate või viibinud välismaalaste andmekogus (ILLEGAAL2), tagasisaatmisega kaasneva sissesõidukeelu andmed kantakse sissesõidukeeldude riiklikusse registrisse (SKEELD). Eesmärk on võimaldada tagasisaatmismenetlus läbi viia paberivabalt nii palju kui võimalik.

Infosüsteemide arendamise, sh liidestumised rahvusvaheliste andmekogudega (ETIAS, EES, sh IRMA 2.0), muuhulgas ka InterOperability komponentidega, tagatakse seadusliku aluseta riigis viibivate välismaalaste kiire ja õiguspärane tuvastamine, registreerimine, menetlemine ja lõpuks tagasisaatmine, rakendades tõhusaid ja isiku põhiõigusi järgivaid meetmeid.

Täiendame ja täpsustame projektide tulemus- ja väljundnäitajaga seotud infot, mh, et ainsa kajastatud tulemusnäitaja all saab raporteerida ainult neid sunniviisiliselt välja saadetud kolmandate riikide kodanikke, kel otsene seos projektiga, kas siis lennupiletite soetamise, materiaalse toetuse andmise, saadud nõustamise, isiku väljasaatmisega seotud lähetuskulu vms kaudu. Elluviija kogub ja esitab aruandlusega andmed soo ja vanusevahemike (<18, 18–60, >60) järgi jaotatuna.

Täpsustame toetuse andmise tingimuste eelarvet ja lisame kahe projekti eelarvega seotud info.

Täpsustame, et SiM-il on õigus pikendada makse aluseks olevate dokumentide menetlusaega, kui esitatud dokumentides on puudusi või kulude abikõlblikkuse üle otsustamiseks on vaja lisateavet.

Toome eraldi välja Vabariigi Valitsuse 12. mai 2022. a määruse nr 55 „Perioodi 2021–2027 Euroopa Liidu ühtekuuluvus- ja siseturvalisuspoliitika fondide rakenduskavade vahendite andmise ja kasutamise üldised tingimused“ §-is 33 võimaluse makse menetlemise peatamiseks kulude osas, mille abikõlblikkuses ei ole võimalik toodud alustel veenduda.

Täpsustame, et elluviija esitab maksete prognoosi dokumendihaldussüsteemi kaudu.

Täpsustame, et elluviijal on kohustus tagada projekti väljund- ja tulemusnäitajate saavutamiseks seotud info e-toetuse keskkonnas hiljemalt maksetaotluse esitamise ajaks.

Kuna elluviijad vastutavad, et projektide tegevused aitavad lahendada „Eesti 2035“ arenguvajadusi ning arvestavad määruse nr 2021/1060² artiklis 9 sätestatud horisontaalseid põhimõtteid, lisatakse elluviijatele kohustus kirjeldada lõpparuandes „Eesti 2035“ aluspõhimõtete ja sihtidega seotud horisontaalsete põhimõtete edendamiseks ellu viidud tegevusi ja tegevuste tulemusi.

Lisanduvates projektides elluviidavad tegevused ei muuda riigiabi andmise analüüsi aluseid, st eraldatav toetus ei ole riigiabi.

Struktuuritoetuse registri põhimääruse § 3 lõike 2 punkti 3 kohaselt on struktuuritoetuse registri osa õige nimetus e-toetuse keskkond.

III Käskkirja vastavus Euroopa Liidu õigusaktidele

Käskkiri on vastavuses Euroopa Liidu õigusega. Käskkirja koostamisel on arvestatud järgmiste Euroopa Liidu õigusaktidega:

- 1) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1060;
- 2) Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/1147.

IV Käskkirja mõju

TAT avaldab positiivset mõju Eesti elanikkonna turvatundele.

V Käskkirja rakendamine

Käskkiri jõustub tagasiulatuvalt alates 1. jaanuar 2024.

VI Käskkirja kooskõlastamine

Käskkirja eelnõu saadetakse eelnõude infosüsteemi (EIS) kaudu kooskõlastamiseks Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Kliimaministeeriumile ning Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. juuni 2021. aasta määrus (EL) 2021/1060, millega kehtestatakse ühissätted Euroopa Regionaalarengu Fondi, Euroopa Sotsiaalfond+, Ühtekuuluvusfondi, Õiglase Ülemineku Fondi ja Euroopa Merendus-, Kalandus- ja Vesiviljelusfondi kohta ning nende ja Varjupaiga-, Rände- ja Integratsioonifondi, Sisejulgeolekufondi ning piirihalduse ja viisapoliitika rahastu suhtes kohaldatavad finantsreeglid.